

MIEHISESTÄ IHANTEESTA ELÄMÄN ASIAKKAAN KULTAISEEN HÄKKIIN

NAISEN ELÄMÄN RISTIRIITA ANNAN HENKILÖHAASTATTELUISSA VUOSINA 1988 JA 2008

Vienna Setälä

ABSTRAKTI

Artikkelissa tutkitaan lukijan puhuttelua ja elämänarvoja naistenlehden henkilökuvissa. Aineistona on 36 esikuvallisen kansalaisen haastattelua *Annan* vuosikerroista 1988 ja 2008. Analyysi jäsentää haastattelu- ja naisen elämän yksityisiin ja yhteiskunnallisiin ihanteisiin liittyvän ristiriidan kautta. Haastateltavien suhdetta itseensä ja ristiriitaan analysoidaan minä-representaatioiden ja esisopimusten avulla. Artikkelissa selvitetään, miten lukijalle tarjotut ristiriidan ratkaisut suuntautuvat aikaan ja millaisia valinnan tekemiseen liittyviä arvoja lukijan oletetaan pitävän hyvinä tai itsestään selvinä. Analyysi nojautuu kriittiseen diskurs- sianalyysiin ja retoriikan tutkimukseen. Tuloksia tulkitaan psykoanalyttisen kehityspsykologian puitteissa kahden biologisen analogian avulla. Tutkimus nostaa esille arvojen rakentumisen esikuvien ominaisuuk- siin ja olemisen tapaan liittyvän sanaston ja aikaperspektiivin kautta. Vuonna 1988 puhuttelu korostaa ansiotyön ihannetta ja esittää esikuvien elämän sarjana yhteiskuntapolitiikan ja lapsuuden lähtökohtien kehystämiä tietoisia valintoja. Vuoden 2008 aineisto puhuttelee työn, perheen ja vapaa-ajan ihanteiden yhtäaikaisella toteutumisella siten, että historian kerronta ja faktuaalinen retoriikka oikeuttavat itsen pidäkkeetöntä toteuttamista ja vastuullisen harkinnan sivuuttamista.

Avainsanat: henkilöhaastattelut, mediajulkisuus, naiskuvat, minä-representatiot, diskursianalyysi

JOHDANTO

Yksi naistenlehtien keskeinen toiminta- periaate on lukijoiden identiteetin pei- laamisen tarve. Lehtien henkilökuvat ovat tarjonneet 1800-luvulta alkaen positiivisia samastumisen kohteita, joiden kautta lukijalle tarjotaan sekä hyväksyntää että muutoskeho- tuksia. Nykyiset naistenlehdet ovat lukijaläh- töisiä kuluttajalehtiä, joissa niiden lukijasuh- teita rakennetaan tuottamalla toimituksessa käsitys lehden oletetusta ja tavoitellusta lu- kijasta, tämän elämäntyylisestä, arvoista ja kiin- nostuksen kohteista. Esittämällä mallilukijan

mukaisia henkilökuvia naistenlehdet vastaa- vat todellisen lukijan tarpeisiin, mutta myös muokkaavat tämän arvomaailmaa ja suhdetta itseensä. (Töyry 2005; Töyry 2009.)

Naistenlehtien henkilöhaastattelut edustavat vahvasti esikuvallisten kansalaisten julkisuut- ta (Töyry 2005, 316; Railo 2011; Ruoho & Saarenmaa 2011). Kertomalla myönteisiä ta- rinoita julkisuuden henkilöiden omakohtai- sesta elämästä, henkilöhaastattelut tuottavat inhimillisesti tärkeitä elämäntyylin ja sosiaali- sen kanssakäymisen malleja (Malmberg 1991; Siivonen 2007; Railo 2011). Vaikka henkilö-

kuva keskittyy yksittäisen ihmisen elämään, se rakentuu ajankuvaksi ja tulkinnoiksi jo tunnetuista tosiasioista (Räty 1998; Siivonen 2007; Railo 2011). Omaksumme arvoja myös välillisesti median esittämien ihmisten kautta (esim. Robins 1996; Berger 2004). Julkisudessa näkyvät henkilöt eivät ole vain ihmisiä, vaan heihin liitetään laajempia yhteiskunnallisia asenteita (Robins 1996; Railo 2011, 256).

Tässä artikkelissa tutkin lukijan puhuttelua ja esikuvalliseen elämäntyylisiin kytkeytyneitä arvoja *Anna*-lehden henkilöhaastattelussa. Naistenlehtien arvot ovat läsnä selvimminkin niiden tyylissä käsitellä ristiriitoja. Naistenlehdet tarjoavat tyypillisesti jonkin yhteiskunnassa vallitsevan ja kunkin lehden tavoitteisiin perustuvan ratkaisun lukijan elämän kannalta olennaiseen ristiriitaan. Tätä naistenlehtien luomaa tapaa on tutkimuksessa nimitetty ristiriitakonseptiksi (Töyry 2005, 93–100).

Naisen yksityisen ja yhteiskunnallisen piirissä toteutuvien ihanteiden ristiriitaisuus on ollut kestoaihe naistenlehtien historiassa. Käytännössä naisen ihanteiden yhteensovittamisen ongelmaa on käsitelty suomalaisessa lehdistössä kodinhoidon ja ansiotyön yhdistämisen tai niiden välillä tehtävän valinnan kautta (esim. Jallinoja 2006; Julkunen, Nätti & Anttila 2004; Töyry 2005; Railo 2011). Lukijoille tarjotut ratkaisuehdotukset ovat heilahdelleet 1900-luvun alun naiselle annetusta kotirolista (Töyry 2005) 1970- ja 1980-luvuilla korostetun ansiotyömyönteisyyden kautta (esim. Jallinoja 1983; Railo 2011) kohti julkisen ja yksityisen toiminnan yhteensovittamisesta (esim. Julkunen ym. 2004; Jallinoja 2006).

Tässä artikkelissa jäsenän henkilöhaastatelluja naisen julkisen ja yksityisen toiminnan ihanteiden ristiriidan avulla. Lähestyn lukijalle tarjottuja arvoja retoriikan kautta. Käsitteinäni ovat ristiriitakonseptin tutkimuksessa käytetyt neuvottelu, esisopimus ja ratkaisu (Töyry 2005).

Nykyisten naistenlehtien toimintaan kuuluva mallilukijan konstruointi viittaa lukijalle tekstiin rakennettuun paikkaan ja lukijan puhutteluun. Maija Töyry (2005, 90) vertaa lukijapaikkaa virtuaaliseen rooliin, jonka lukijan oletetaan täyttävän ja jolta se edellyttää

arvojen ja mielipiteiden jakamista. Yksi naistenlehdissä käytetty tapa antaa lukijalle ratkaisuja on sijoittaa lukijaa koskevan relevantin ristiriidan tarkastelu aikaan. Puhuttelun aika-suuntautumisessa voidaan käyttää tulevaisuuteen katsovaa, menneisyyttä arvioivaa tai nykyisyyttä koskevaa asennepuhetta. Yksittäisen ihmisen elämän tapahtumien suhteuttaminen aikaan ja sukupolviin nostaa keskeiseksi kysymyksen, kenen puhuttelussa oletetaan tekevän muutoksia tai päätöksiä kulloinkin kyseessä olevan ristiriidan suhteen; lukijan itsensä vai jonkun muun. (Ks. Töyry 2005, 99.)

Neuvottelulla tarkoitan ristiriitaan nivoutuvaa argumentoivaa puhetta asioista, joista oletetun lukijakunnan parissa ei vallitse yksimielisyyttä. Esisopimuksella viitataan seikkoihin, jotka potentiaalisen lukijakunnan oletetaan hyväksyvän ristiriitakontekstissa annettuina. Esisopimuksissa lehti ei ota käyttöön argumentointia, vaan toteaa asioiden tilan. Tämä ei tarkoita esisopimuksen kattamien asioiden vaihtoehdottomuutta, vaan se viittaa itsensäselvyyksien esittämisen tapaan, jonka on määrä sekä mukaila että muokata mallilukijan arvoja. (Ks. Töyry 2005.)

Naisen elämän ristiriitaa sivuava viimeaikainen mediatutkimus on ankkuroitunut viitekehykseltään paljolti sukupuolisopimukseen ja tasa-arvoon miesten kanssa (esim. Töyry 2005; Julkunen ym. 2004; Jallinoja 2006; Railo 2011; Ruoho & Saarenmaa 2011). Töyryn (2005, 94) mukaan ristiriita-ajattelu ei kuitenkaan rajoitu vain sukupuolten suhteisiin, vaan sitä voi laajentaa kaikille elämänalueille. Esimerkiksi Elina Reenkola (2008) on tematisoinut naisen elämän ristiriitaa äitiyden, feminiinisen seksuaalisuuden ja yhteiskunnallisen toiminnan ihanteiden kolmiossa. Tässä artikkelissa tulkitsen ristiriidan käsittelyä ja sen ilmentämiä arvoja suhteessa psykoanalyttiseen kehityspsykologiaan (esim. Erikson 1968; Winnicott 1997; ks. myös Välimäki 2006), mikä avaa keskusteltavaksi sukupuolten tasa-arvon rinnalle äitiyteen ja hoivaan liittyvät, ylisukupolvisesti vaikuttavat ristiriidat (ks. myös Reenkola 2008, 59–60,75).

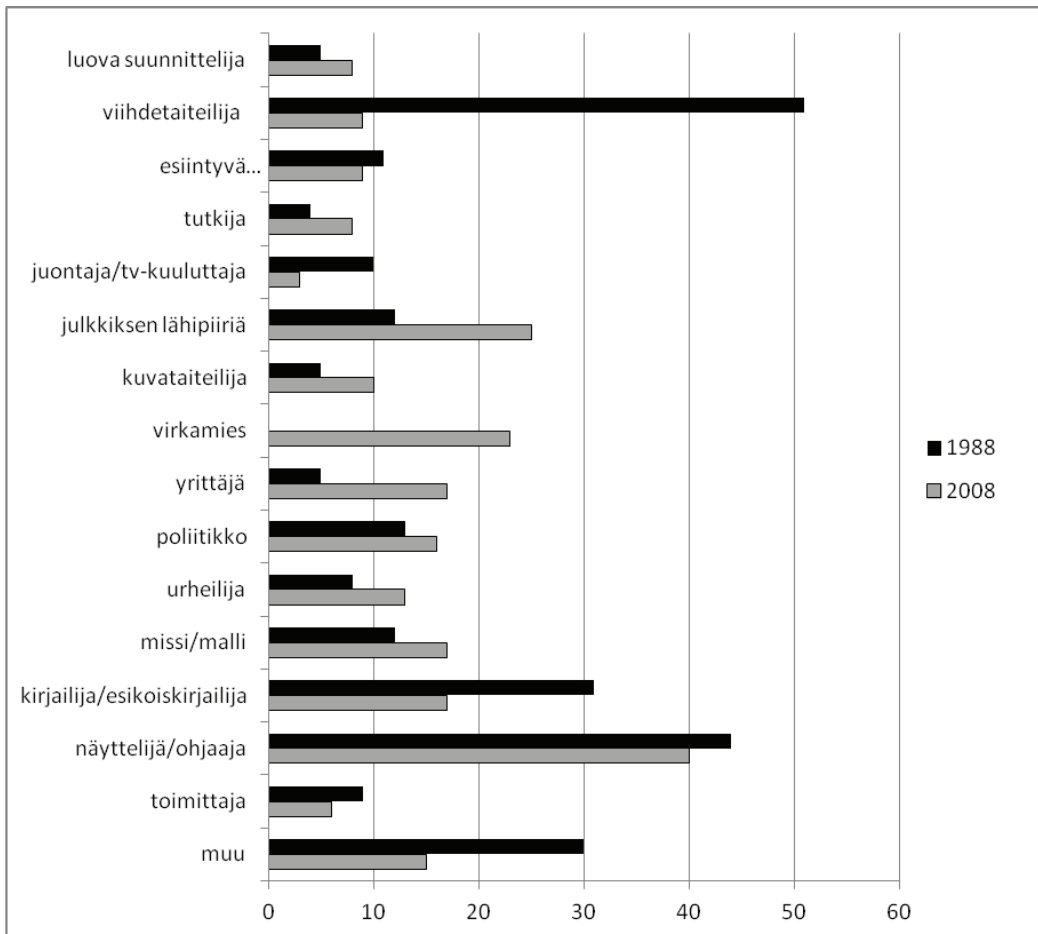
Analyysin aluksi tarkastelen teemoja, joiden kautta naisen yksityisen ja yhteiskunnallisen toiminnan ristiriita tehdään ajateltavak-

si. Mihin asioihin esikuvien elämää koskeva neuvottelu aineistoissa kytkeytyy? Seuraavaksi erittelen kielenkäyttöä, jolla toimittajat representoivat esikuvia ja esikuvat kuvailevat itseään. Tarkastelen erityisesti aineiston aikasuuntautuneisuuden ja haastateltujen itsemymmärryksen merkitysyhteyksiä ristiriitaan ja analysoin ristiriidan esisopimuksia. Mitkä asioiden tilat ja puhettavat oletetaan lukijakunnan parissa itsestään selviksi, ja miten oletukset ilmenevät suhteessa aikaan ja esikuvien ominaisuuksiin? Lopuksi pohdin kahden biologisen analogian avulla, millainen elämäntyyli, suhde itseen ja valintaan lukijan on hyväksyttävä voidakseen asettua aineistojen tarjoamalle lukijapaikalle. Analogian käyttö perustuu tässä artikkelissa pragmaattiseen kä-

sitykseen analogian potentiaalista avata uusia merkitysyhteyksiä erilaisten maailmantulkinnan tapojen välille ja varaan.

AINEISTO

Anna on vuodesta 1963 ilmestynyt suomalainen naistenlehti, joka on suunnattu kulttuurista ja hyvinvoinnista kiinnostuneelle ja ansiotyössä käyväälle perheelliselle naiselle¹. Lehden levikki oli vuoden 2011 kesäkuussa 130 000 ja arvioitu lukijakunta 400 000. Tutkimuksen aineisto on *Annan* vuosikerroista 1988 ja 2008. Aineistojen valintaa motivoi pyrkimys tarkastella esikuvallisen elämäntyylin arvoja sekä niissä lähihistoriassa tapahtunutta muutosta. Aineistot ankkuroituvat löy-

Kuva 1. Vuosina 1988 ja 2008 *Anmassa* haastateltujen ammatti ja asema (N 1988 = 222; N 2008 = 210)

Taulukko 1. Fokusaineiston esikuvien ammatti, asema ja perhestatus

	ammatti, asema	koulutus, opiskelu	perhestatus
1988	juristi, pankinjohtaja	varatuomari	leski, 2 lasta
	virkamies, ylitarkastaja	kauppatieteiden kandi	naimaton, lapseton
	arkkitehti, museon johtaja	arkkitehti	eronnut, 1 lapsi
	puoluesihteeri	toimittaja	eronnut, 1 lapsi
	mainonnan ammattilainen	<i>ei mainintaa (em.)</i>	avoliitossa, lapseton
	virkamies, liiton puheenjohtaja	valtiotieteiden kandi	naimisissa, 2 lasta
	pääsihteeri, kansanedustaja	hallintotieteiden maisteri	eronnut, 1 lapsi
	ex-kansanedustaja	humanisti, yliopisto	eronnut, 4 lasta
	yrittäjä	ekonomi	naimaton, lapseton
	yrittäjä	sisustusarkkitehti	naimisissa, lapseton
	puhelinmyyjä, sovittelija	kauppakoulu	eronnut, 1 lapsi
	yrittäjä	ekonomi	naimisissa, 2 lasta
	toimitusjohtaja	<i>em.</i>	eronnut, 1 lapsi
	maaherra, ex-ministeri	<i>em.</i>	naimaton, lapseton
	pääsihteeri	maa- ja metsät. kandi	naimaton, lapseton
	osastopäällikkö	insinööri	naimaton, 1 lapsi
	toimitusjohtaja	<i>em.</i>	leski, 1 lapsi
	2008	näyttelijä	<i>em.</i>
ohjaaja-näyttelijä		<i>em.</i>	parisuhteessa, 1 lapsi
näyttelijä		teatterikorkeakoulu	naimaton, lapseton
muusikko		yliopiston keskeyttänyt	naimaton, lapseton
ex-poliitikko, esikoiskirjailija		<i>em.</i>	parisuhteessa, 1 lapsi
näyttelijä		<i>em.</i>	eronnut, uusperhe, 3 lasta
taitoluistelija, EM-mitalisti		abiturientti	naimaton, lapseton

2008 jatkoa	ammatti, asema	koulutus, opiskelu	perhestatus
	iskelmälaulaja, kampaaja	em.	avoliitossa, lapseton
	opettaja, aerobicin MM-1.	liikuntatieteet	naimisissa, 3 lasta
	taitoluistelija, malli	pyrkii kauppakorkeaan	naimaton, lapseton
	kansanedustaja	em.	parisuhteessa, raskaana
	jalkapalloilija, ammattilainen	em.	naimisissa, 2 lasta
	muusikko	em.	naimisissa, 2 lasta
	näyttelijä	em.	eronnut, 2 lasta
	komedienne	em.	eronnut, 1 lapsi
	iskelmätahti	em.	parisuhteessa, lapseton
	iskelmätahti	em.	parisuhteessa, lapseton
	malli, juontaja	em.	naimisissa, 2 lasta
	viihdetaiteilija	em.	naimisissa, 2 lasta

hästi perhe- ja tasa-arvopolitiikkaa koskeviin yhteiskunnallisiin siirtymiin. Vuosikerroista vanhempi sijoittuu aikaan, jolloin naisten ansiouran mahdollistavat päivähoitorakenteet ja niitä tukeva ajattelu olivat verrattain tuore poliittinen voitto (vrt. Jallinoja 1983; 1991; Railo 2011). Yhteiskuntapoliittinen neuvottelu naisen ansiotyöstä näkyy vuoden 1988 aineiston temaattisessa rakenteessa ja sävyssä, joka korostaa kodin ulkopuolista uraa. Vuoden 2008 aineisto edustaa nykyaikaa. Sen konteksti ajoittuu työn ja perheen yhteensovittamista ja tasa-arvoa korostavan liikehdinnän jälkeiseen aikaan, ja sen genre painottaa hetkellistä, kattavaa katsausta haastatellun arkeen (vrt. Jallinoja 2006; Railo 2011).

Lähiluetun aineiston valintaa edelsi 52 numerosta koostuvien vuosikertojen sisällönerittely. Ryhmittelin kaikki haastateltavat ammatin ja aseman mukaan aineistolähtöisin kategorioin (kuva 1). Tausta-aineistolla reflektoin tulevan fokusaineistoni edustavuutta. Koska tarkoitukseni on tutkia elämänarvoja, pyrin löytämään lähilukuun sarjat, jotka käsittelevät

mahdollisimman yleisin lähtökohdin haastateltujen arkea. Tämä rajasi pois sarjat, jotka rakentuvat temaattisesti tietyn aseman tai ammatin, kuten kauneus- ja urheilukilpailujen tai vaaliedokkuuden, varaan. Huomioin juttusarjojen lajityyppierojen vaikutuksen kielenkäyttöön, mutta toisaalta hyväksyn ne aineiston ”meta-ominaisuutena”, osana ajan-kuvan muutosta.

Aineiston ajallinen konteksti liittyy myös lehdenteon käytäntöihin ja *Annan* itseymmärrykseen mediana. Vuoden 1988 aineisto on tehty itsenäisellä ”yksi journalisti, yksi juttu alusta loppuun”-periaatteella, kun taas vuoden 2008 aineisto ilmentää lehden teon menetelmänä angloamerikkalaista editointia, jonka tavoitteena valmiiksi sovitun konseptin mukaisen lopputuloksen varmistaminen (Töyry 2009, 14, 22).

Tarkempaan tekstianalyysiin valitsin yhteensä 17 henkilöhaastattelua vuoden 1988 juttusarjasta ”Kun on nainen ja Lounasvieraana” ja 19 henkilöhaastattelua vuoden 2008 juttu-

sarjasta ”Juuri nyt”. Haastateltavien ammatti, asema ja perhestatus on listattu taulukkoon 1. Juttujen rakenne ohjaa paikoin haastateltavan puhetta, mutta kysymysten avoimuus antaa haastateltavalle varaa valita asialistalla olevat aiheet (vrt. Siivonen 2007). Vaikka kysymykset ohjaisivat tiettyjen teemojen (esimerkiksi työn ja rahatilanteen) pariin, haastateltava on jossain määrin vapaa valitsemaan, *miten* hän puhuu asioista. Hän voi myös valita kysymyksistä itselleen mieluisat ja jättää pois aiheita, joista hän ei halua puhua. Kun huomioidaan aikaan sidotut perhepoliittiset ja geneeriset kontekstit, niin yhteistä valituille sarjoille on, että kulttuurisesti arvostetut ja esikuviksi tarjotut henkilöt kertovat arvoistaan julkista ja yksityiselämää käsittelevän puheen kautta. Kuvaan seuraavaksi juttusarjojen rakenteet.

Kun on nainen (1988, N = 10)

Yhden sivun haastattelu käsittelee naista työelämässä. Osa haastateltavista on julkisuudesta tuttuja, osa tuntemattomia, joiden elämä on kiinnostava sarjan teeman kannalta. Kaikki haastateltavat ovat naisia. He vastaavat kysymyksiin urasta, perheestä, toiveista, pettymyksistä ja naisena olemisesta. Haastateltuja yhdistää ansiotyö miesvaltaisella alalla. Ingressi esittelee haastateltavan ammatin, aseman, perhesuhteet ja uran tuoreimman käänteän. Haastattelussa on 12–16 kysymystä: Millainen on perhetaustasi? Millaisesta elämästä haaveilit? Oliko sukupuolesta hyötyä vai haittaa? Miksi vaihdoit alaa? Oliko urallasi muita esteitä? Minkälaiset eväät olet antanut lapsillesi? Suurimmat saavutuksesi? Entä epäonnistumiset? Mikä on ollut menestyksesi hinta? Toteutumattomat unelmasi? Naisen asema (esimerkiksi) pankkimaailmassa? Mitä parannuksia toivoisit naisen asemaan Suomessa?

Lounasvieraana (1988, N = 7)

Sarjassa toimittaja lounastaa Helsingissä julkisuudesta tutun yhteiskunnallisen vaikuttajan kanssa. Kaikki haastateltavat ovat naisia. Juttu on kuvineen noin neljän sivun pituinen. Teemana on lounasvieraan ura, saavutukset ja yksityiselämä. Otsikko ja ingressi luonnehtivat vierasta, esimerkiksi: ”Maaherra Pirkko Työläjärvi pitää selkeästä ruoasta ja pohdiskelevasta politiikasta.” Alussa toimittaja kuvaa

tarkkaan lounaspaikan, haastateltavan menun ja sen kustannukset. Sitten puhe johdatellaan kohti haastateltavan yhteiskunnallista roolia ja sen vaikutuksia yksityiselämään. Juttu on kirjoitettu vapaamuotoiseksi dialogiksi, jota toimittajan kysymykset ja tulkinta jäsentävät.

Juuri nyt (2008, N = 17)

Sarjassa esikuvalliset ”julkikset” kertovat elämästään uran, perheen ja harrastusten kautta. Kaksi haastateltavista on miehiä². Sarjan nimiä tarkentaa vakio ”Sarjassa tavataan tuttuja kesken kaiken ja kysytään mikä täyttää heidän elämänsä juuri nyt.” Juttu on kuvineen kolmen sivun pituinen. Otsikko, ingressi ja tekstinostot luonnehtivat haastateltavan tuntemuksia ja toimintaa, esimerkiksi: ”Kun energiaa on niin valtavasti, puran sitä aikatauluttamalla muiden elämää.” ja ”Hiusten asento, naaman pyöreys ja rasvaprosentit jaksavat aina yllättää.” Johdantokappaleessa toimittaja kuvaa esikuvan habitusta ja listaa tämän tuoreita kuulumisia. Sitten haastateltava vastaa viidestä seitsemään avoimeen kysymykseen. Kysymykset on muotoiltu väitelauseen aloituksiksi, jotka haastateltava lopettaa valitsemallaan tavalla: Mielentilani on... Minua inspiroi... Minua stressaa... Minua ärsyttää... Minä rakastan... Ulkonäössäni askarruttaa... Kotona on puhuttu... Minua rauhoittaa... Rahatilanteeni on... Minä pelkään... Minä haluan...³

MENETELMÄLLINEN OTE

Tässä artikkelissa tutkitaan tekstejä, mutta työtä motivoi myös tekstin takainen todellisuus. Vaikka todellinen lukija ei vastaa täysin tekstiin kirjoitettua mallilukijaa, ihmisillä on taipumus tulkita tiedostamattaan mediatekstin tarjoama paikka ja verrata itseään siihen (vrt. Töyry 2005, 92; ks. Robins 1996; Berger 2004). Todellinen lukija voi periaatteessa asettua myös vastakarvaan lehden puhutteluun nähden. Vastarinta vaatii kuitenkin ponnisteluja ja syvää tietoisuutta omia näkemyksiä ohjaavista mielikuvista ja tunteista. Toiseksi väärältä tuntuva lukijapaikka johtaa lukijasuhteen purkautumiseen. On perusteltua olettaa, että menestyvän naistenlehden tekijät osaavat minimoida vastarinnan arvioimalla herkästi,

millaiseen lukijapaikkaan ihmiset haluavat ja suostuvat asettumaan (vrt. Töyry 2005, 92).

Luen aineistoa ristiriitajäsennyksen kautta (vrt. Töyry 2005) ja käytän apuna kriittisen diskurssianalyysin (esim. Fairclough 2002) käsitteitä. Tarkastelun ohjenuorana kulkevat tekstin puhutteluominaisuus representaation ja sanastojen politiikan kautta (Fairclough 2002; ks. myös Karvonen 1999). Viittaa näillä kielenkäytön aspekteilla esittämisen tapoihin ja sanavalintoihin, joilla *Annan* lukijaa voidaan puhutella esimerkiksi virkanaisena, vaimona tai liikkuvana hedonistina. Representaation politiikka voi olla esikuvan tai toimittajan puheeseen sisällytettävien ja siitä pois jätettävien asioiden valintaa sekä puheeseen sisällytettävien asioiden hierarkiaa. Lukijan tarpeisiin vetoavan kielenkäytön avulla voidaan aktivoida lukija ajattelemaan esikuvallista elämää ja ristiriitaa halutussa suhteessa samalla, kun vaihtoehdot suhteutumistavat jäävät syrjään.

Ajattelen kielenkäytön valintoja vuorovaikutuksessa ihmisten psyykkisten investointien kanssa. Representaatioiden ja esisopimusten sanastojen historialliset ja sosiokulttuuriset merkitysyhteydet avustavat lukijan tulkintaa samastumisen, kognitiivisten skeemojen ja jaettujen perustarinoiden kautta (esim. Robins 1996; Berger 2004; Kandel 1999, 508). Oletan, että aineiston kielenkäytön merkitysyhteydet, joita puhuttelu muokkaa, voivat aktivoitua todellisten lukijoiden mielissä heidän tehdessä arkisia valintoja ja eläessä suhdetaan kanssaihmiin (esim. Berger 2004; Karvonen 1999, 51–53).

Hyödynnän esisopimusten analyysissä myös luonnollisuuden käsitettä, jolla viittaa asioiden esittämiseen itsestäänselvinä ja vaihtoehdottomina (vrt. Fairclough 2002, 136–164). Kiinnitän huomiota toteavan ja niukan ilmaisuuden sekä sanastojen avulla rakennettuihin ristiriitaa koskeviin merkityksiin. Luonnollistuksia voi ajatella analogisena naistenlehden ristiriitakonseptin esisopimukselle. Esisopimus tarkoittaa neuvoteltuun asiaan liitettyä itsestäänselvyyttä, jonka on tarkoitus vähäeleisesti pohjustaa lukijalle tarjottua ristiriidan ratkaisua (esim. Töyry 2005). Retoriikan

utkimuksessa esisopimus tai luonnollistus tarkoittavat lauseita tai faktoja, jotka kuulijan oletetaan hyväksyvän asioiden normaalina tilana ilman argumentaatiota. Esisopimus voidaan ilmaista liittyen yleisesti hyväksytyihin arvoihin tai instituutioihin, kuten hyvinvointiin ja tieteeseen (Perelman 1996; ks. myös Töyry 2005, 230).

Ensiksi lähiluin haastattelut ja arvioin tutkimusongelmaa aineistosta nousevien havaintojen perusteella. Sitten erittelin toimittajan ja haastateltavien puheen sekä ristiriitakonseptia että tutkimusongelmaa mukailevien kategorioiden, *ristiriidan kenttä* ja *minä-representaatiot*, avulla. Ristiriidan kenttä sisälsi paljon ”näin esikuvan arki rullaa” -puhetta. Sitä analysoimalla selvitin, millaisten asioiden kautta naisen elämän ristiriita tehtiin lukijalle ajateltavaksi ja millaisen aikasuuntautuneisuuden kautta lukijalle tarjotut ratkaisut pohjustetaan. Minä-representaatiot kattoivat puhetta esikuvien elintavoista, luonteesta ja muista henkilökohtaisista ominaisuuksista. Tässä kategoriassa korostuivat sanastot, joiden kautta haastatellut jäsensivät suhdetaan ristiriidan kenttään ihmissuhteiden kautta (vrt. Erikson 1968). Jäsennys antoi mielestäni mahdollisuuden tutkia haastateltujen arkivalintojen ja itseymmärryksen yhteyttä lukijalle tarjottuihin ratkaisuihin. Tätä kautta etenin esisopimusten analyysiin ja lopuksi tulkintoihin aikaperspektiivin, minä-representaatioiden ja valinnan ympärille kehkeytyvistä arvoista.

RISTIRIIDAN KENTTÄ

1988: Eronneet virkanaiset miesten polulla

Vuoden 1988 aineiston toimintakentän keskiössä ovat esikuvien ansiotyö ja yhteiskunnallinen toiminta. Haastateltavat ovat varhaiskeski-ikäisiä ja keski-ikäisiä organisaatioiden johtajia, ammattipoliitikkoja ja virkanaisia. Henkilökuvat jäsentävät heidän arkeaan urapolun, saavutusten ja perheeseen liittyvien valintojen kautta. Haastateltuja pidetään naisten oikeuksien esitaistelijoina. Eteneminen työelämässä hahmottuu suhteessa tasa-arvopolitiikkaan ja sosiokulttuuriseen pääomaan, kuten lapsuudenkotiin ja koulutusvalintoihin:

Saavutuksena pidän pääsyäni opintielle, vaikka olin vaatimattomasta kodista. Kyllä se vaati-kin ponnisteluja, velkaa sekä opintojen ja työn hoitamista yhtä aikaa. (Esikuva SK, 1988.)⁴

SK tutustui opiskelijapolitiikkaan kiihkeinä 60-luvun vuosina. Nyt 40-vuotiaana, hän joutui harkitsemaan suostumistaan (SKDL:n) pääsihteeriksi mm. tyttärensä kannalta. SK on koulutukseltaan hallintotieteiden maisteri. Hänen yhteiskunnalliseen näkemyksensä vaikuttaa juridiikan ja yhteiskunnan hallinnon tuntemisen lisäksi oman kantapään kautta koettu suomalaisen yksinhuoltajaäidin arki. (Toimittaja esikuva SK:sta, 1988.)

Naisen elämän ristiriita paikantuu vuoden 1988 aineistossa ansiotyön ja muiden mahdollisten ihanteiden yhteensopimattomuuteen. Esikuvien puheesta ilmenee, että muilla ihanteilla tarkoitetaan käytännössä äitiyttä ja avioliitossa toteutuvaa naisellista aistillisuutta. Suurimmassa osassa haastatteluja artikuloidaan, että esikuva on asettanut etusijalle kodin ulkopuolisen uran. Ensimmäisessä aineistokatkelmassa alla haastateltu kuvaa valintansa ja kritisoi sitten teon kulttuurisia ehtoja. Jälkimmäisessä toimittaja ja esikuva kertovat reflektoimatta valinnasta ja sen seurauksista.

[M]uutin pois poikani ja minun yhteisestä kodista ja lapsen ulkomailla asunut isä muutti sisään. (...) Periaatteessa olen sitä mieltä, ettei ihmisellä saisi olla vain yhdenlaisia ratkaisuja. Minua inhottavat puheet uran valitsemisesta perheen kustannuksella. (Esikuva UI, 1988.)

SP on rohkea ja työtöpelkäämätön nainen. Hän ei ole naimisissa, mutta hänen perheeseensä kuuluu 13-vuotias poika. (...) ”Poikani valittaa ettei minulla ole aika hänelle, mutta toisaalta hän on hyvin ylpeä työstäni, käy mielellään työpaikallani ja kyselee kaikenlaista.” (Toimittaja esikuva SP:stä ja SP itsestään, 1988.)

Katkelmat havainnollistavat, että yksityisen ja yhteiskunnallisen ihanteen välillä vallitseva ristiriita on edellyttänyt luopumisia haastatteluille naisille, vaikka heidät esitetään vahvoina ja neuvokkaina. Osa sanoo luopuneensa tietten tahtoen parisuhteen tai äitiyden tavoittelusta. Muutama esikuva kertoo uran valintaan liittyneestä avioerosta tai puolison kuolemasta. Vaikka lapsen hankkimista yksin saatetaan kuvata rohkeaksi teoksi, kodin ulkopuolisen

uran hintaa kysyttäessä moni haastateltava mainitsee vaille riittävää hoivaa jääneen jälkeisen. Lapsiin investoiminen esitetään naisen harteilla olevana taakkana, josta osa moderneista esikuvista on yhteiskunnallisen roolin ehdoilla jotenkin suoriutunut (vrt. Reenkola 2008, 69–70, 192).

2008: Elämästä nauttivat aikataulutajat

Vuoden 2008 aineistossa lähestytään haastateltavien arkea näiden ”luonteelle” sopivien saavutusten kautta. Kodin ulkopuolisen uran rinnalla esikuvan perhe ja vapaa-aika ovat yhtäläisissä rooleissa. Jutut alkavat tyypillisesti kuvauksella haastatellun vastikään päättyneestä oleskelusta ulkomailla. Mahdolliset lapset ja puolison status mainitaan haastattelun alussa ikään kuin meriitteinä, minkä jälkeen puhe jatkaa haastatellun muiden saavutusten ja elämäntyylin käsittelyä. Monilla haastateltavilla on useampi kuin yksi asunto. Haastatteluissa kuvataan paljon liikkumista yksityisautolla tai lentäen. Esikuvat ovat nuoria aikuisia ja varhaiskeski-ikäisiä julkisuuden henkilöitä, kuten näyttelijöitä, muusikoita, malleja ja urheilijoita. Heihin viitataan ingressissä sanalla *tuttu*, mikä viittaa tuttuun mediapersoonaan. Toisaalta toimittajien tuttavallinen kielenkäyttö rakentaa myös kuvaa vertaisesta, johon lukija voi samastua vähän kuin omaan kaveriin:

Uusi avomies saa kestotähti MT:n nauttimaan ihanasta turvallisuuden tunteesta. Mitä nyt ennen keikkaa pitää yhä sählätä pikkujutuista ja lomilla edelleen matkustaa maailman ääriin. (Toimittaja esikuva MT:sta, 2008.)

Näyttelijä KY on juuri palannut 10-vuotuis hääpäivämatkalta Malediiveilta miehensä ET:n (tunnettu artisti) kanssa. (...) K on tottunut vastaamaan Sipoossa metsän keskellä asuvan perheen arjesta miehen ollessa matkoilla. Se on melkoista aikataulujen ja ajoreittien soveltamista. (Toimittaja esikuva KY:stä, 2008.)

Vuonna 2008 naisen elämän ristiriita ei kohdistu suoraan yhteiskunnallisen ja yksityiselämän ihanteiden väliseen valintaan, vaan ajan puutteeseen. Aineisto puhuttelee lukijaa, jolla on kodin ulkopuolinen ura, mutta myös perhe ja aktiivinen vapaa-aika. Valtaosassa puheesta käsitellään aikatauluja ja käytäntöjä, joiden avulla vuorokauden 24 tuntia saadaan

riittämään itsen toteuttamiselle luovan ansio-työn, perheen, parisuhteen, kaukomatkustelun, lasten kuljettamisen, kodin remontoimisen, liikunnan ja ystävien kanssa vietettyjen mökkiviikonloppujen parissa. Kun vuonna 1988 neuvotellaan valinnasta kaikkinelevän työuran ja feminiinisten ihanteiden välillä, vuoden 2008 neuvottelu artikuloituu siinä, kuinka kaikki naisen elämän potentiaaliset osa-alueet saadaan toteutumaan käsillä olevassa hetkessä. Työtä, perhettä ja vapaa-aikaa sitovat eksplisiittisten valintojen sijasta yhteen esikuvan *tunnesuhde* kolmea yhtäaikaista kiinnostuksen ulottuvuutta kohtaan (vrt. Sakki 2006, 250).

Äiti-S, vaimo-S ja työ-S. Kolme S:ää, jotka olisi pidettävä tyytyväisenä. Siinä on SH:lla iso urakka. (Toimittaja esikuva SH:sta, tekstinosto 2008.)

Vuoden 1988 aineistosta poiketen haastattelujen liikuntatottumukset, harrastukset ja raha-asioiden hoitamisen tapa nostetaan näkyvästi esille vuonna 2008. Uudessa aineistossa on paljon neuvottelua ansio-työn aiheuttamista lasten hoitojärjestelyistä. Alla olevan aineistokatkelman ensimmäinen lause ilmentää työelämän vaatimusten asettamista lasten tarpeiden edelle. Toisessa lauseessa ulkomaailmaan suuntautuva, luonnollistettu kuntosa-
liiktiivisuus antaa tietä kotona tapahtuvalle levollisemmalle toiminnalle.

Jos kuvauspäivä venähtää pari tuntia, alkaa hirveä säätö, kuka hakee lapset tarhasta ja iltapäivähoidosta. (...) Hehtisessä arjessa K valitsee kuntosalille lähtemisen sijaan yleensä lasten kanssa leikkimisen, musiikin kuuntelun tai saunan lämmittämisen. (Esikuva KY, 2008.)

MINÄ-REPRESENTAATIOT

Esikuvien itseymmärrys ilmentää arvoja ja vaatimuksia, jotka menestyvä lukija kohtaa arkielämässä. Vuoden 1988 aineistossa vaatimukset paikallistetaan avoimesti yhteiskunnallis-kulttuuriseen kontekstiin. Vuoden 2008 aineiston puheessa esikuvan toimintaa tarkastellaan täysin yksilölähtöisenä.

Aineistojen kysymysten ja vapaan puheen välillä on siirtymä, joka koskee näkökulmaa aikaan ja joka vaikuttaa esikuvien tapaan kuvata toimintaansa. Vuonna 1988 esikuvien itsem-

märrys ankkuroituu historiasta tulevaisuuteen kulkevaan aikaperspektiiviin ja kehystää elämän sarjana valintoja ja unelmia. Vuoden 2008 puhe ei sisällä historiallista ulottuvuutta, vaan siinä artikuloidaan aikaa, jossa nyt ja aina ovat synonyymejä. Nykyhetken keskittyvä aikasuu-
tautuneisuus ei ole kuitenkaan väistämätön seuraus 2008 preesens-muodossa esitetyistä kysymyksistä. Väitealkujen antama liikkumavara on verrattain väljä, ja pieni osa haastateltavista käyttäekin mahdollisuutta menneen elämänkulkunsa pohdintaan.

1988: Miesten paikalle miesten kriteerein?

Vuoden 1988 aineistossa esikuvan suhde itseensä ja ristiriidan kenttään tapahtuu itsen kehittämiseen ja solidaarisuuteen liittyvän toiminnan, kuten kouluttautumisen, taiteenteon ja puoluepoliittisen aktiivisuuden, kautta. Haastateltavaa saatetaan kuvata tekstissä määreillä *intohimoinen sosiaalidemokraatti, lahjakas piirtäjä tai valtiotieteiden kandidaatti*. Esikuvan luonteenpiirteitä hahmotetaan suhteessa henkilöhistoriaan, lapsuuden kasvuympäristöön ja yhteiskunnallisen osallistumisen hyveisiin, kuten: ”Olen sotalapsi”, ”Olen hyvin sisukas”, ”Tein (urani alussa) itselleni selväksi ettei minusta ole kodinlaittajaksi”.

Opiskeluun meni 11 vuotta, koska olin samalla töissä ja suoritin enemmän kursseja kuin olisi tarvinnut. Tein kaksi diplomityötäkin pelkästä innostuksesta. (Esikuva RN, 1988.)

Esikuvien itseymmärrys kulkee aikajanalla, mikä ilmentää paitsi tapahtuneita muutoksia myös tahdonalaisen muutospotentialin tunnustamista ylipäätään: ”Olin siihen aikaan kammottava äiti.”, ”Tiukkapipoisesta poliitikosta tuli humoristi ja lämmin myötäeläjä.”, ”Haaveilen sapattivapaasta.” ja ”Haluan pitää joskus taidenäyttelyn.” Haastatteluissa käsitellään paljon ominaisuuksia, jotka ovat mahdollistaneet esikuvien etenemisen kodin ulkopuolella miesvaltaisissa yhteisöissä. Esikuvien vahvuutta ja sinnikkyyttä korostetaan uraorientoituneiden arvojen kautta:

Vaikka saatan vaikuttaa ulospäin pehmeältä ja naiselliselta, mitään softia en ole tähän työhön tuonut. (Esikuva MM, 1988)

Lasten pärjääminen on S:lle tärkeä asia, mutta lasten vuoksi itsensä ja omien mahdollisuuk-

sien laiminlöynty ei tulisi S:lle mieleen. (Toimittaja esikuva SP:stä, 1988)

Kanssaihmiset pitää ottaa huomioon, mutta muuten jokaisella ihmisellä on oikeus tietoon ja etenemiseen. (Esikuva SP 1988)

Enimmäkseen esikuvan suhde itseen artikuloituu sukupuolten tasa-arvon ja solidarisuuden kehyksissä. Minä-representaatiot ikään kuin tasapainottelevat viemällä naisellisista minäihanteista kumpuavan välittämisen maskuliinisen suorittamisen maailmaan, kodin ulkopuolelle.

2008: Syntyjään dynaamiset itsensä toteuttajat

Vuoden 2008 aineistossa haastateltavia kuvataan itsen toteuttamiseen liittyvien luonteenpiirteiden, ei hankittujen taitojen kautta. Minä-representaatiot ovat historiattomia ja niissä korostuu liike ja aktiivisuus. Esikuvat ovat ”hetkessä eläjiä”, ”seikkailunhaluisia, helposti innostuvia”, ”luonteeltaan ärhäköitä ja sähkököitä”, ”itsekkäitä”, ”kärsimättömiä”, ”impulsiivisia”, ”kierroksilla käyviä” ja ”positiivisella tavalla perseeseen ammuttuja karhuja”.

Tunnen intohimoa kaikkeen. (...) Minun pitäisi oppia hillitsemään tätä piirrettäni ja elää vähän tasaisemmin. (...) Ärsytyksynnykseni on hyvin matala, minkä miehenikin voi kertoa. Ja lapsi myös. Kiihdyn nolasta sataan tosi nopsaan mutta lelyn yhtä nopeasti. (Esikuva KP, 2008.)

Myös sosiokulttuuriset määreet esitetään vuoden 2008 aineistossa mennyttä aikamuotoa välttäten: ”En ole mikään kaunokirjailija”, ”En ole kodinlajittajaihminen”, ”Olen tuurituhaaja”, ”Olen raha-asioissa suurpiirteinen”, ”Olen itsekäs”, ”Olen laiskuuteen taipuvainen, mutta innostuessani kova paiskimaan töitä”. Olemisen tavassa korostuu objektiiviseen ja biologiseen viittaava faktasävyinen sanasto: ”Varovaisuuteni on myötäsyntyistä, koska minua ei ole koskaan loukattu”, ”Olen androgyyni epä mies”, ”Luovuuteni on aivomyrsky”, ”Olen psykofyysinen olento” ja ”Keikkailu on liikuntasuoritus”.

Vuonna 2008 puhe terveistä elintavoista kattaa suuren osan aineistosta. Puhe kohdentuu liikunnan, ravitsemuksen ja nukkumisen vaikutukseen esikuvan tunteisiin, luovuuteen ja ulkonäköön.

M:n isä kuoli 68-vuotiaana sydänkohtaukseen – yllättäen, kesken juoksulenkin. Sukurasite on saanut M:n käymään säännöllisesti kolesteroli-kokeissa, valikoimaan syömisään ja pitämään muutenkin huolta itsestään. Mutta neuroottista itsensä tarkkailua hän ei harrasta. (Toimittaja esikuva MR:stä, 2008.)

Kuoleman käsitteellistäminen hyvistä elintavoista huolimatta tapahtuvana sukurasitteena tiivistää vuoden 2008 esikuvien itseymmärryksen premissejä. Omaa olemista ei hahmoteta suhteessa lapsuuteen, poliittisiin valintoihin tai elämän sattumuksiin, vaan sitä selitetään somaattiseen kehoon liittyvillä mitattavilla käsitteillä: ”Itkeskelen hormonien takia”, ”Verenpaineeni nousi politiikassa liikaa”, ”Liikkuminen pitää T:n pääkopan järjestyksessä” ja ”Ihan huvin vuoksi on hauska joskus vähän hyperventiloida”.

Uudemman aineiston tyypillisessä minä-representaatiossa ulkomuoto ja mieliala esitetään muokattaviksi liikunnan ja kosmeettisten interventioiden avulla. Haastatellut puhuvat ulkonäöstään varsin yhdenmukaisesti sukupuoleen katsomatta. ”Oikeasti olen vaaleatukkainen”, ”Kehoon äitiyden myötä tulleet muutokset eivät ilahduta”, ”Piiskaan itseäni ollakseni timmissä kunnossa”. Esikuvien keho puhe rajaa tyyliä, jonka katsotaan ilman muuta sopivan oletetulle lukijalle: ”Parasta itsetutkiskelua on liikunta”, ”En voi lenkkeillä koska minulla on polvivamma”, ”Olisi kamaa jos en saisi purkaa energiaani fyysisesti” ja ”Koko bändin porukka on läskirasisteja”.

RATKAISUJEN ESISOPIMUKSET

Tässä luvussa analysoin lukijalle tarjottujen ratkaisujen ja eksplisiittisen neuvottelun yhteyteen rakentuvia näkökulmia, arvoja ja asioiden tiloja, jotka lukijan oletetaan ottavan terveen järjen mukaisina ilman kummempaa argumentaatiota. Esisopimukset paikantuvat haastateltavien puheen ja toimittajien kysymysten kautta. Kysymykset luotsaavat lukijaa paitsi kiinnostavien teemojen myös jaetuiksi oletettujen arvojen pariin.

Molempien aineistojen keskeinen ristiriita, neuvottelun kohde, ratkaisu ja esisopimukset on tiivistetty taulukkoon 2, jonka rakenne

Taulukko 2. Vuosien 1988 ja 2008 aineistojen keskeinen ristiriita, neuvoteltu asia, ratkaisuehdotus, esisopimukset ja tyypillinen retoriikka.

aineisto- vuosi	keskeinen ristiriita	neuvoteltu asia	ratkaisu	esisopimukset	retoriikka
1988	työ vs. koti ja naisuus	miesten lailla miesten maailmassa, avioero ja lapsettomuus vs. perinteinen naisuus kotona, vaimona ja äitinä	kaikkea ei voi saada yhtä aikaa; historiallinen aikaperspektiivi; poliittiset vaatimukset; valitse nyt ansiotyö ja politiikka, niin tulevat naissukupolvet saavat sekä uran että perheen	me naiset; usko muutokseen; vastuu omista valinnoista; koulutus naisen autonomian takeena; harkinta	”Urani hinta on ollut avioero.” ”Olin siihen aikaan kamala äiti.” ”Maatalon emännästä tuli Jyväskylän yliopiston rehtori.” ”On niin monta tapaa elää; minä olen valinnut tämän.”
2008	työ vs. perhe vs. vapaa-aika	ajan hallinta ja itsen toteuttaminen uran, perheen ja vapaa-ajan kolmiossa	kaiken voi saada; historiaton nykyhetki; jatkuva liike, aikataulut, hyvä ruumiin kunto; autoilu; välitön tarpeiden tyydytys	yksilö; elämäntyylin ja perheeseen laajennettu ulkonäkönormi; itsekkyyys ja impulsiivisuus biologisina ominaisuuksina; tyytymättömyys hyveenä	”Olen impulsiivinen heittäytyjä.” ”Kehoni vaatii liikettä.” ”Siedän ulkonäkövirheitäni.” ”Mittautan kolesterolit säännöllisesti.” ”Pidän kivasta elämästä.” ”Ihanan lastenhoitajan avulla saatoin palata työelämään 3 viikkoa synnytyksen jälkeen.”

mukailee Töyryn (2005, 336) ristiriitajäsenystä. Vuoden 1988 aineisto puhuttelee lukijaa, joka uskoo muutokseen ja jolla on esikuvien tapaan vaatimuksia valtiovallan perhepolitiikkaa kohtaan (vrt. Railo 2011, 254). Kysymykset menestyksen hinnasta ja haastateltujen omaehtoiset kertomukset avioeroista ja lapsettomuudesta asemoivat lukijan väistämättömään valintaan. Voi ajatella, että naisten tasa-arvotaistelua myötäelävä neuvottelu implikoi vuonna 1988 luottamusta siihen, että työn ja perheen ristiriita on tulevaisuudessa ratkaistavissa ilman jyrkkää valintaa. Lukijalle tarjotussa ratkaisussa avioero ja feminiinisuuden sivuuttava ansioura näyttäytyvät toistaiseksi edistyksekkään naisen valintana.

En osaa hinnoitella uraani, mutta ainahan ihminen menettää jotain jos ammatista ja työstä muodostuu elämän pääsisältö. (...) Uhraukselta tuntuu mahdollisuus etten tule koskaan hankkimaan lapsia. (Esikuva PV, 1988.)

Lukijalle vuonna 1988 tarjottu joko–tai–valinta ei ole sävyiltään fatalistinen tai katkera. Esikuvien elämänhistoriaa luotaava puhe sisältää esisopimuksen muutoksen mahdollisuudesta ja siitä, että nainen vastaa valinnastaan. Valinta on vallitsevissa olosuhteissa ehkä väistämätön, mutta naisen itse tekemä. Koulutusta pidetään 1988 puheessa itsestään selvänä resursina, jonka hankkiminen mahdollistaa naisen kulkemisen kohti ihanteitaan. Haastateltavien minä-representaatiot muuttuvien ominaisuuksien ja hankittujen taitojen kautta sekä heidän kertomuksensa lähtökohdistaan antavat lukijalle mahdollisuuden arvioida esikuvien elämässä toteutumatta jääneitä vaihtoehtoja. Pidäkkeetön puhe katumuksen aiheista, unelmista ja uran hinnasta kehottaa lukijaa kuvittelemaan oman elämänsä mahdollisia käännteitä.

Vuoden 2008 aineiston tarjoama ratkaisu paikantuu historiattomaan nykyhetkeen ja lukijan mahdollisuuteen saavuttaa menestystä yksilönä. Lukijaa kehoitetaan esikuvien lailla valitsemaan sekä kodin ulkopuolinen ura, perhe että aktiivinen vapaa-aika. Esisopimukset liittyvät seikkoihin, joiden katsotaan tukevan neuvottelua miehisten, äidillisten ja seksuaalisten ihanteiden yhtäaikaisesta saavuttamisesta. Ensimmäinen esisopimus koskee ulkonäköä. Se liittyy ulkonäkönormin

luonnollistukseen, joka ilmenee lähes kaikkien haastateltujen halussa jatkaa väitettä ”Ulkonäössäni askarruttaa”, vaikka vastaus olisi näennäisen kriittinen. ”Olen kalpea”. ”Ulkonäkövirheet hyväksyy helpommin jos elämässä kaikki on hyvin”. ”Miehen on oltava urheilullinen ja hänellä on oltava hyvät elämäntavat”. ”En viihdy peilin edessä”. ”Olen tyytymätön urheiluvajeen aiheuttamaan löysyyteen itsessäni”. Viime vuosina paljon polemisoitu ulkonäkönormi pohjustaa tässä artikkelissa ruumiin ulkonäköä laajempaa esisopimusta.

Toinen esisopimus ja luonnollistus tapahtuu esikuvien eritellessä suhdetaan haastattelun teemoihin. Naisen elämään liittyviä itsestäänselvyyksiä rajataan ja rakennetaan vuoden 2008 aineistossa luonnontieteeseen viittaavalla faktuaalisella retoriikalla. Esimerkiksi läheisen kuoleman merkityksellistäminen biologisen riskin kautta ja elämänvoiman arviointi kolesterolikokein ovat tällaisia subjektiivisuudesta vapaan tiedon mielikuvaan perustuvia suhteutumistapoja. Samoin itsen kuvaaminen historiattomasti tavalla, joka viittaa geneettisesti perittyihin, muuttumattomiin taipumuksiin:

Innostuessani rupean huutamaan. (...) Se on vain tapani puhua. En osaa olla kohtelias vaikka pitäisi. Siksi kai politiikassakin piti ottaa aikalisä; verenpaine nousi liikaa. (Esikuva KP, 2008.)

Minulla on hyvin vähän taipumusta käytännön asioiden hoitamiseen. En ole kovin järjestelmällinen. (Esikuva LB, 2008.)

Synnyntäiseen ominaisuuteen ja biologiaan viittaavan esisopimuksen piiriin rajataan tyyppillisesti esikuvien vilkkaus ja levottomuus. Viisi haastateltavaa kertoo kyvyttömyydestään olla paikallaan ja läheistensä kärsimyksistä hetkinä, jossa haastateltava jostain syystä joutuu konkreettisen tekemättömyyden tilaan. Toteavan ilmaisun kautta myös itsekkyyks ja huolimattomuus rahankäytössä näyttävät invariantin taipumuksen, kuten impulsiivisuuden tai heittäytyvyyden, johdannaisina.

Näyttelijä SS purkaa sähkökyttään liikuntaan, mutta ei juokse itseään pakoon. Hetkessä eläminen on tärkeä taito myös teatterissa.

(...) Oma kehoni yksinkertaisesti kaipaa liikettä. (Toimittaja esikuva SS:stä ja SS itsestään, 2008.)

Kun tuli aika rauhoittumiselle, iski vääntelehtiminen joutilaisuutta vastaan. Iski ikävä töihin. (...) Minulla on haave siitä, että elämä tuntuisi aina vähän seikkailulta ja haasteita piisaisi sopivasti. (Esikuva LB, 2008.)

Aineistokatkelmat yllä havainnollistavat vuoden 2008 aineistossa systemaattisesti esiintyvää ihmistyyppiä, jonka on harrastettava liikuntaa ja liikettä tilanteesta toiseen pysyäkseen hyvinvoivana. Minä-representaatiot rakentavat kuvaa jatkuvasta liikkeestä itseisarvoisena tarpeena, joka vaatii täyttymistä ravinnon-saannin ja nukkumisen tavoin. Levottomuus nivoutuu tyyppillisesti esikuvien välittömään olemukseen, mutta laajenee heidän kehonsa ulkopuolelle matkustelun, kiireen ja tekemisen paljouden korostamisessa.

Kolmas vuoden 2008 aineiston esisopimuksellinen luonnollistus koskee myös liikettä, mutta se kytkee liikkeen fyysisen suorituksen sijasta haastateltujen tyytymättömyyteen ja ärsyntyneisyyteen. Toteamus, jossa esikuva kertoo välttävänsä töitä ”tylsien tyyppien” kanssa, ja toisen väite ”[p]idän kivasta elämästä”, rakentavat mielikuvaa lukijan oikeudesta tuomita ja välttää epämiellyttäviä asioita. Aineistossa närkästys saattaa kohdistua kadulla kulkijoiden huonoihin käytöstapoihin, epäterveelliseen ravitsemukseen tai olemisen tapaan ylipäätään. Se ilmenee myös tyytymättömyytenä perheenjäsenten ulkonäköä tai viipyilevää tahtia kohtaan. Yhtäältä kehon löysyyttä moititaan, toisaalta oma laiskuus kytketään osaksi impulsiivisuutta ja luovaa vapautta. Tekstikatkelma alla havainnollistaa itsen ulkopuolelle sijoitetun negatiivisen ja vastuuta kaihtavan rahankäytön roolia ”kivan elämän” rakennusosina:

TL tunnetaan kuumakallena, joka ei jätä puutumatta epäkohtiin. Tylsät arkiset asiat kuten laskujen maksaminen saattavat L:ltä unohtua. (Toimittaja esikuvasta 2008.)

Esikuvien vapaaehtoinen ja vuolas puhe tyytymättömyyden, stressin ja ärsyntyneisyyden aiheista näyttäytyy oudolla tavalla osoituksen haastatellun aktiivisuudesta ja oikeudesta

saada haluamansa heti (vrt. Niemelä 2010). Tällainen puhuttelu tarjoaa lukijalle *elämän asiakuutta*. Tarkoitin elämän asiakuudella asennetta, jossa liberaalista kuluttaja-aatteesta ja juurettomuudesta epämääräisesti kumpua-va mielikuva yksilön luovuttamattomista oikeuksista ulottuu ohi velvollisuuksien koskemaan kaikkea inhimillistä toimintaa. Elämän asiakuus rakentuu historiattomaan näkemykseen tästä hetkestä ja välittömästä tyydytyksestä. Siitä puuttuu sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ja aikaperspektiivin tuoma käsitys realiteeteista (vrt. Lasch 1985; Bauman 1994). Elämän asiakas muistuttaa myös Pekka Sakin (2006) kuvausta kulttuurisen murroksen kourissa ajalehtivasta suorittajasta. Elämän asiakas torjuu ajatuksen, jonka mukaan elämä ei ole aina miellyttävää saati hallittavissa. Vapaus esiintyy hänelle ajattelun sijasta toiminnan tasolla. Koska vapaus ei ilmene harkintana tai aikaperspektiivissä, elämän asiakuutta tarjoava puheenparsi tulee kiertäneeksi paitsi mahdollisuuden vastuuseen myös luottamuksen ihmisten haluun auttaa toisiaan (ks. myös Erikson 1968).

KULTTUURINEN NEOTENIA JA HISTORIATON FAKTARETORIIKKA

Siviilistatuksen siirtymä vuoden 1988 aineiston eronneista ja perheettömistä vuoden 2008 aineiston ydin- ja uusperheisiin (taulukko 1.) vastaa Erkka Railon (2011) ja Riitta Jallinojan (2006) havainnot naisen elämän ristiriidan ratkaisumallien heilahtelusta mediassa. 1980-luvun aineisto edustaa aikaa, jolloin naisten ansiotyötä ja lapsen varhaisen hoivan ulkoistamista pidettiin edistyksellisenä joskin poliittisena kysymyksenä. 2000-luvun aineistossa pienten lasten hoito tulkitaan tehokkaan naisyksilön henkilökohtaiseksi haasteeksi (vrt. Jallinoja 1983, 2006; Railo 2011, 254). ”Juuri nyt” -sarjan puhe heijastaa Jallinojan (2006) familismiksi nimeämää liikehdintää, jolla hän viittaa perheen aseman, lasten kotihoidon ja naisen valinnanvapauden korostumiseen mediajulkisuudessa vuosituhannen vaihteessa.

Yhteensovittamista paremmin vuoden 2008 aineiston ratkaisuehdotusta voi kuvata termillä ahtaminen. Naisen elämän ristiriita on

”Juuri nyt”-sarjassa häivytetty rakentamalla mielikuva esikuvayksilöstä, jolla on hallussa kaikki naisen potentiaaliset ihanteet (vrt. Julkunen ym. 2004, 234). Vuoden 2008 aineisto marssittaa näytille esikuvia, jotka ovat kulttuurisesti menestyneitä ja perheellisiä. Tämän lisäksi haastateltavat ovat terveitä, hoikkia ja ilmeisen varakkaita. Voi kysyä, oletetaanko mallilukijan muodostavan mielessään syysuhteita esikuvan representaation osatekijöiden välille ja tarkastelevan näitä yhtälönä, jossa on pelkkiä plussia. Aineiston perusteella voi kuvitella esikuvallisen ”menestyksen” vaativan toteutuakseen tietynlaista ulkonäköä ja samanaikaista onnistumista sekä yksityisen että yhteiskunnallisen piirissä. Menestys on summana fiksoitunut aineistossa jonkinlaiseksi epävalinnaksi, kaiken valitsemiseksi. Yhtälön toteuttaminen vaatii esikuvien representaatioiden mukaan herpaantumaton suorittamista, reipasta itsekkyyttä ja kiireen hyväksymistä arjen ominaisuutena. Vuoden 2008 aineistossa korostunut aikataulutusta heijastaa osuvasti Julkunen ja kumppaneiden (2004) havaintoa ajasta koulutetun keskiluokan moraliteettina ja ainoana resurssina, jonka puute on merkki yhteiskunnallisesta statuksesta.

Itsen kuvaus tapahtuu molemmissa aineistoissa resurssien kautta, jotka noteerataan myös mallilukijan eli *Annan* tavoittelun lukijakunnan kentällä. Vuonna 1988 haastatellut määrittelevät itseään suhteessa yhteiseen hyvään, heikompien (naisten) auttamiseen ja koulutukseen (vrt. Railo 2011). Vuoden 2008 esikuvien itsemymmärrys sopii puolestaan Nikolas Rosen (2001) tulkintaan, jonka mukaan ruumiin tehoa ja ulkonäköä koskevat arvostukset ovat 1900-luvun lopulla syrjäyttäneet muita harkitun ja vastuullisen elämän järjestysperiaatteita. *Juuri nyt* -sarjassa itseä kuvataan omaan nautintoon vaadittavien ominaisuuksien ja kehon kautta. Minä-representaatiot tapahtuvat vuoden 2008 aineistossa muutospotentiaalisen sivuuttavan faktuaalisen retoriikan avulla. Esikuvan persoona, arvot ja toiminta esitetään ikään kuin väistämättömänä seurauksena tämän geneettisesti määrätynestä temperamentista. Itsemäärittelyn retoriikkaan liittyvä esisopimus hyödyntää mielikuvaa kartesiolaiseen realismiin viittaa-

vista eksakteista tosiasioista. Esisopimus ei Peter Milleriä ja Rosea (2010, 20) mukaillen rajoitu ulkonäkönormin luonnollistukseen tai ruumiin terveyteen, vaan se on *yhteensopivana* läsnä haastateltujen arkielämän kaikilla alueilla, kuten elintavoissa, harrastuksissa, ajankäytössä, työtavoissa, lasten kasvatuksessa, kulkuvälineen ja asuinpaikan valinnassa. Synnynnäisiin ominaisuuksiin vetoavassa puheessa, jossa pidetään hyveinä liikettä ja aktiivisuutta, legitimoidaan myös negatiivista asennetta talousasioiden hoitamista, epämiellyttäviä kohtaamisia ja toisten huomioimista kohtaan. Lukuisten saavutusten ja tarpeiden yhtäaikaista toteutumista edesauttava elämän asiakuus yhdistetään siis ominaisuuksiin, jotka ovat esikuvan valinnan ja vastuun ulkopuolella (ks. myös Julkunen ym. 2004).

Lastenpsykiatri Donald Winnicott (1997) kuvasi tutkimuksissaan vauvaa luovaksi hedonistiksi (ks. myös Saraneva 2006, 186). Kehityspsykologisesta näkökulmasta katsottuna myös vuoden 2008 aineiston lukijalle tarjoama elämän asiakuutta voidaan verrata vauvan selviytymisstrategiaan (vrt. Siltala 1999; Sakki 2006). Tällä viitataan psyykkisen minän varhaisiin kehitysvaiheisiin, joissa lapsi evoluutiivisesti sopeuttavista syistä olettaa maailman (käytännössä äidin) olevan olemassa vain hänen välittömiä tarpeitaan varten (esim. Bowlby 1984; Winnicott 1997).

Tarkastelen vuoden 2008 esikuvien minä-representaatioiden ”vauvamaisuutta” vasten käsitystä, jonka mukaan psyyken kehitys ei ole lineaarista. Ihmissuhteessa olon varhaiset kehitysvaiheet ja kokemukset säilyvät mielen rakenteessa ja voivat tulla myöhemmin käyttöön resurssipulan aikana. Aikuisuudessa ilmeneviä vauvamaaisia piirteitä voi siten ymmärtää kulttuurisena ilmiönä, joka kytkeytyy yhtäältä riittämättömän varhaisen vuorovaihtuksen aiheuttamaan kehittymättömyyteen ja toisaalta taantumiseen yrityksenä korjata minän haurauden synnyttämää ahdistusta toiminnalla, joka tähtää välittömään tarpeen-tyytytykseen. (Siltala 1999; Sakki 2006.)

Vuoden 2008 aineisto legitimoii esikuvien vauvamaista itsekkyyttä objektiivisuuden mielikuvaa hyödyntävällä, biologiaan palau-

tuvalla retoriikalla. Tällainen esisopimuksen rakentamisen tapa viittaa siihen, että lukijakunnan oletetaan ottavan annettuna skientismilta vivahtava suhde biologiaan. Havainnollistan seuraavaksi vuoden 2008 aineiston ristiriidan ratkaisun esisopimuksia kahden biologisen analogian kautta⁵.

Neotenialla tarkoitetaan evoluutio- ja kehitysbiologiassa toukkamuotoisena tai kehittymättömänä säilymistä lisääntymiskyvyn saavuttamisen jälkeen. ”Juuri nyt”-sarjan elämän asiakkuuteen ja historiattomaan aikaperspektiiviin suuntautuvaa arvopuhetta voi kutsua *kulttuuriseksi neoteniaksi*. Lapsen kehitykseen liittyvät itsekkyyden, välitön impulssien tyydytys ja kyvyttömyys valintoihin esiintyvät vuoden 2008 lisääntymisikäisten esikuvien representaatioissa synnynnäisinä, tahdonalaisen ulkopuolella olevina piirteinä.

Miksi aikuisessa ilmenevä vauvamuusisuus esitetään yhtäältä esikuvallisena ja toisaalta muutospotentiaalista irrallisena ominaisuutena? Kytken tulkinnessani kulttuurisen neoteniän toiseen biologiseen analogiaan, *laajennettuun fenotyyppiin*. Laajennettu fenotyyppi tarkoittaa biologiassa perintötekijöiden kaikkia vaikutuksia sekä yksilön ilmiasuun että sen muokkaamaan ympäristöön. Esimerkiksi muurahaisen rakentama pesä ympäristövaikutuksineen kuuluu lajin laajennettuun fenotyyppiin.

Täyteen lukijan elämään kuuluu ”Juuri nyt”-sarjan mukaan itsen toteuttaminen luovan työn, matkustelun, harrastavien lasten, puolison, remontoidun kodin ja kakkosasunnon parissa. Verrattuna 20 vuoden takaiseen pohdiskelemaan puheeseen, vuoden 2008 haastattelut ovat lähes poikkeuksetta hengästyttäviä luetteloita esikuvien toiminnoista ja resursseista. Lueteltuja elämän osa-alueita ja niiden konkreettisia ilmentymiä voidaan ajatella esikuvien elämän laajennettuna fenotyypinä eli näyttämönä, jonka kautta mallilukijan yksilöllinen suoritus toteutuu. Laajennetussa fenotyypissä ruumiin ulkonäöstä (fenotyypistä) vallitseva esisopimus ulottuu koskemaan esikuvan koko näkyvää elämää. Kulttuurinen neotenia edesauttaa laajennetun fenotyypin toteutumisessa. Lukijan on mahdollista ajatella, että omien impulssien hanakka toteutus

myötävaikuttaa haastattelujen artikuloiman, kaiken kattavan elämäntyylin ylläpidossa.

Kulttuurinen neotenia on hyödyntämässäni merkityksessä varsin lähellä narsismin käsitettä. Laajennettu fenotyyppi vastaa merkitykseltään narsistista jatketta. Narsismin populaari, sosiaalinen representaatio ei mielestäni riittävästi korosta ajatusta narsismin juurista lapsuudessa. Tästä syystä katson neoteniän ja ylipäättään analogioiden palvelevan lukijaa ehdottamani merkitysten ymmärtämisessä.

Perhe on vuoden 2008 aineistossa korostuneessa asemassa, mutta luettelomainen ja esikuvallisuutta korostava esitystapa ”Juuri nyt”-sarjassa tarkoittaa perheen roolia laajennetun fenotyypin osaksi. Representaatio muistuttaa Jallinojan (2006, 209) tulkintaa zombie-perheestä. Perheen pinta on moitteeton, mutta sisällöstä lukija ei saa tietoa. Hämäräksi jää muun muassa esikuvien lasten aineettomien tarpeiden toteutuminen elämänpöydässä, joka on kuvauksen perusteella kiireen ja vanhempien hedonististen pyrkimysten täyttämää.

Voidaan ajatella, että esikuvallisen elämäntyylin mahdollistavat neoteniset ominaisuudet ovat naisellisina hyveinä pidettyjen levollisuuden, kärsivällisyyden ja hoivaamisen (ks. esim. Torsti 1996, 169; Reenkola 2008) vastakohtia. Ajatusta havainnollistaa poikkeus kulttuurisen neoteniän läpäisemässä vuoden 2008 aineistossa, kun nuori naisesikuva nimeää vahvuuksikseen rauhallisuuden ja kärsivällisyyden. Nämä hyveet eivät kuitenkaan edistä välittömän tarpeentyydytyksen ja ulkoisten suoritusten sävyttämisen ihanteen toteutumista. Feminiinisuuden ja konkreettisen suorittamisen ristiriitaa tarjotaan vuoden 2008 aineistossa ratkaisua päivittelemällä neotenisia ”vastahyveitä” synnynnäisinä ominaisuuksina, joille lukijan ei tarvitse voida mitään.

Vuoden 1988 aineistossa eksplikoidaan esikuvien tekemiä valintoja, kuten lasten jäämistä kakkoseksi ansiotyölle. Haastatellut erittelevät ja arvioivat tekemiään ratkaisuja työn ja perheen välillä varsin selväsanaisesti. He nimeävät toteutumatta jääneitä mahdollisuuksia ja pohtivat konkreettisesti valintojensa seurauksia. Puheenparresta välittyy vastuu ja tyytyminen omiin (uramyönteisiin) valin-

toihin. Lukija tehdään tietoiseksi ratkaisujen luomisen ympäristöstä ja reunaehdoista: joihinkin asioihin voi vallitsevassa kontekstissa vaikuttaa ja toisiin ei.

Tieteellisen retoriikan käyttö naisen elämän ristiriidan artikulaatiossa ja keskiluokkaisten arvojen normittamisessa ei ole uutta (Alasuutari 1997; Töyry 2005, 333). Vuoden 2008 aineistossa objektiiviseen tietoon viittaavalla retoriikalla perustellaan arvoja, jotka vapauttavat lukijan aikuisen elämään kuuluvasta vastuusta, joka koskee omaa toimintaa ja jälkeläisistä välittämistä. Vain yksi naiselikuvista merkityksellistää lasten saamista ja hoitoa naisen mahdollisuutena ja biologisena etuoikeutena. Muuten kulttuurista neoteniaa pönkittävä faktaretoriikka palvelee lähinnä lyhyen tähtäimen suorituksia ja hieman paradoksaalisesti psykobiologisten ilmiöiden, kuten lisääntymisen ja lapsen minän synnyn, reunaehtojen häivyttämistä. Viittaan häivyttämisellä neuvottelun ja toteavan puheenparren yksioikaisuuteen tai vaikenemiseen äidin ja lapsen intressien ristiriidoista aineistossa, joka tematisoi naisen elämän perustavia valintoja ja ongelmakohtia. Vaikka eräs vuoden 2008 naiselikuva pohtii holtitonta käytöstään ja lastensa tarvetta tulla nähdyiksi sellaisina kuin he ovat, valtaosa analysoiduista haastatteluista luotaa vain vanhempien laajennettua fenotyyppiä, jossa lapsella on rooli esikuvan julkisivun osana (2008) tai epätasa-arvoa vahvistavana rohkean naisen taakkana (1988). Aikaisemmin esittämäni aineistokatkelmä, jossa vaille huomiota jäämistä valittava poika viihtyy kiireisen äidin työpaikalla ja kyselee tämän työstä, tulkitaan itse haastattelussa pojan ylpeydeksi äidistään. Sosiologian näkökulmasta katkelmaa voi tarkastella naisten tasa-arvoponnistelun myötelämisinä. Kehityopsykologisessa kontekstissa sama teksti sen sijaan voidaan nähdä lapsen pitkälle vietyinä yrityksenä miellyttää ja vaalia mielikuvaa riittävän hyvistä äidistä.⁶

ELÄMÄN ASIAKKUUDEN INHIMILLISYYS

Merkittävä lukijalle tarjottu arvomuutos nivoutuu tämän tutkimuksen aineistoissa esikuvien sisäiseen toimintakykyyn eli käytän-

nössä siihen, kenen puhuttelussa oletetaan tekevän päätöksiä naisen elämän ristiriidan ratkaisun suhteen. Vuoden 1988 aineisto antaa esikuvien oppimista ja valintoja korostavan historiallisen narratiivin myötä lukijalle vastuuta ja liikkumavaran kuvitella haastattelijan elämän vaihtoehtoisia toteutumistapoja. Vuoden 2008 aineiston puhuttelu on henkisesti passivoiva, koska se esittää esikuvallisen elämän mallin kertomatta vaihtoehtoja ja valinnoista, joiden kautta käsillä olevaan hetkeen on tultu.

Voidaan ajatella, että vuonna 2008 hyödynnetty muuttumattomuuden ja objektiivisuuden mielikuviin vetoaminen keventää puhutellun (nais)lukijan vastuuta kulttuurisessa ympäristössä, joka korostaa yksilön kaikkivoipasuutta sekä naisellisten että maskuliinisten ihanteiden saavuttamisessa. Kanssaihmissiin kohdistuvan vastuun ja suhteen laadun rajaaminen tahdonalaisen muutospotentiaalain ulkopuolelle pitää vuonna 2008 loitolla ahdistusta, jonka voi ajatella syntyvän vuoden 1988 aineistossa esikuvien toteutumatta jääneiden mahdollisuuksien, vaihtoehtoisten elämäntyylien ja valintojen pakon tiedostamisesta. Neoteniapuhuttelu toiminee erityisesti kontekstissa, jossa useiden ihanteiden yhtäaikainen tavoittelu on muuttunut mahdollisuudesta normiksi etenkin naisille (vrt. Julkunen ym. 2004, 234–235, 245; Reenkola 2008, 69–70).

Aineiston rajallisuudesta huolimatta havaintojen suhteuttaminen ristiriitateemaa sivuvaan keskusteluun saa pohtimaan, onko naisen asemaan liittyvien ristiriitojen käsittely muuttunut sitten Töyryn (2005) analysoimien 1900-luvun alun naistenlehtien (esim. Julkunen ym. 2004; Jallinoja 2006; Railo 2011). Naisen kultainen häkki (vrt. Töyry 2005, 328) näyttää aineistojen perusteella muuttuneen emansipaation kautta elämän asiakkaan kultaiseksi häkiksi, jossa miesten ja naisten puhe pyörii samojen arvojen ja asenteiden ympärillä. Mitä nämä arvot sitten ovat? Vuoden 2008 aineistossa häkin muodostaa itsen pidäkkeettömään toteuttamiseen liittyvä pseudoemansipaation vankila, jossa esikuvat näyttävät kompensoivan sekä poliittisen että itseymmärrykseen liittyvän psyykkisen toi-

mintakyvyn puutteita uskottelemalla työstressin, materian ja kehopuheen täyttämän elämänsä olevan yksilöllisen valintansa tulosta (vrt. Siltala 1999). Kulttuurinen neotenia ja muutos vuosien 1988 ja 2008 esikuvien minä-representaatioissa vastaavat Sakin (2006, 239–240) tulkintaa vuosituhannen vaihteeseen ajoittuvasta kulttuurisesta murroksesta, jolle on ominaista regressio henkisemmältä toiminnan tasolta konkreettisen toiminnan ja välittömän mielihyvän tavoittelun tasolle. Vuonna 2008 haastateltujen kiireen ja näennäisen menestyksen täyttämän elämäntyölin voi tulkita Mike Featherstonen (1991), Tor-Björn Hägglundin ja Heikki Pihan (1979) ja Sakin (2006) ajatuksia yhdistellen, ilmentävän kyvyttömyyttä tunnustaa biologista laajempi side edelliseen sukupolveen ja naisellisten hyveiden hylkäämistä Jallinojan (1991) hahmotteleman modernin eetoksen vastaisina. Konkreettisemmin asiaa voi kuvitella kehityspsykologisen minäkäsitteen kautta (vrt. Erikson 1968). Jos suhde samaa sukupuolta edustavaan vanhempaan on ollut hyvin epätydyttävä, on mahdollista että minä-representaatiossa manifestoituu halu omaksua mediavälitteisen vertaisyhteisön ja kulttuuristen esikuvien lähestymistavat ristiriitoihin (ks. myös Reenkola 2008, 127). Perheen näkyvyyden eroista huolimatta sekä vuosien 1988 että 2008 aineistot tarjoavat naislukijalle ulkokohtaisin suorituksin mitattavaa ja kriteereiltään verrattain maskuliinista kuvaa hyvästä elämästä (vrt. Hägglund & Piha 1979, 42).

Muutos esikuvien itseymmärryksen aika-suuntautumisessa saa pohtimaan, miksi valintaa ja vaihtoehtoja tematisoiva puheenparsi on nykyaikaa edustavassa aineistossa kovin vähäistä. Ehkä lukijoista ja ilmoitusmyynnistä kilpaileva toimitus katsoo parhaimmaksi puhutella ihmisiä neotenisella, kaiken haluamista oikeuttavalla suhteessa olemisen mallilla. Huolimatta kaupallisista tavoitteista naistenlehtien puhe ei synny tyhjiössä, vaan se kertoo elämän asiakkuudesta myös laajempina kulttuurisena ilmiönä. Se kertoo arvoista. Vaihtoehtona olisi tarjota lukijalle paikkaa vastuullisena ja välittömästi tyydytyksestä tarvittaessa kieltäytyvänä yksilönä, joka kykenee kuvittelemaan ihanteidensa eriaikaisia toteu-

tumistapoja ja olemaan tietoinen mahdollisuudesta muokata suhdettaan naisen elämän ylisukupolvisesti vaikuttaviin ristiriitoihin.

VIITTEET

- ¹ *Annan* päätoimittaja kuvaa mallilukijaa seuraavasti: ”*Annan* lukija on aktiivinen nainen. Hän rakastaa hyvää ruokaa ja nauttii yhteisistä aterioista perheen kanssa. Hän viettää aikaa ystäviensä kanssa monin eri tavoin, arjessa ja juhlien. *Annan* lukija huolehtii ulkonäöstään ja on kiinnostunut hyvinvoinnistaan. Kuluttajana *Annan* lukija on vireä ja utelias. Hän matkustaa usein. Mainonta, uudet tuotemerkit, omaleimaiset ostopaikat – nämä kaikki saavat annalaiselta huomiota. *Annan* lukija on valmis maksamaan enemmän laadukkaista tuotemerkeistä ja pikkuyllisyyksistä.” (Mediatedot 2011.)
- ² Sisällytin miesesikuvien haastattelut aineistoon, koska miesten kertomukset elämäntyölistään ja itselleen tärkeistä asioista eivät havaintoni mukaan erottuneet naisten vastaavista. Pidän vaihtelun vähäisyyttä vuoden 2008 ajankuvaan liittyvänä ominaisuutena.
- ³ Lisäksi ”Juuri nyt” –sarjan jutuihin on kainalo, jossa haastateltava nimeää lyhyesti henkilökohdattaisia kulutusmieltymyksiään. Jätin tämän maun representaation pois aineistosta, koska se ei tuo aineistoon uutta ristiriitajäsennyksen kannalta.
- ⁴ Haastateltavat on anonymisoitu, jotta huomio kohdistuisi tutkimusongelmaan ja laajempiin arvoihin. Aineistona eivät ole yksityishenkilöt, vaan *Annan* tekijöiden tuottama teksti.
- ⁵ Puhuttelun kvasilooisessa, objektiivisiin faktoihin vetoavassa retoriikassa viitataan biologisen tulkinnan ehdottomuuteen. Biologista analogiaa voi sen sijaan tarkastella relationaaliskontekstuaalisen tutkimusotteen artikulaationa (ks. myös Karvonen 1999).
- ⁶ Sosiologisessa keskustelussa viimeksi mainitun kaltaisia, kehityspsykologiaa sivuavia tulkintoja on pidetty epämuodikkaina. Tässä artikkelissa tarjoan tulkintakehystä, joka tematisoi vanhemman mahdollisuutta tiedostaa osallisuutensa jälkeläisen psyyken varhaisessa kehityksessä ja muuttaa tarvittaessa toimintatapojaan. Tarkoitan tällaisella vastuuntunnolla virheistä oppimista ja ymmärryksen herättämää halua korjata puutteellisen vuorovaikutuksen aiheuttamia vahinkoja.

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti (1997) Kulttuuripääoma sum-
mamuuttujan valossa. *Sosiologia* 34:1, 3–14.
- Bauman, Zygmunt (1994) Morality without eth-
ics. *Theory, Culture & Society* 11:4, 1–34.
- Berger, Arthur (2004) *Psychoanalytic Criticism*.
Teoksessa Berger, Arthur: *Media Analysis Tech-
niques*. Sage, London, 75–106.
- Bowlby, John (1984) *A Secure Base: Clinical Ap-
plications of Attachment Theory*. Routledge,
London.
- Erikson, Erik H. (1968) *Identity, Youth, and Crisis*.
Norton, New York.
- Fairclough, Norman (2002) Miten media puhuu.
Vastapaino, Tampere.
- Featherstone, Mike (1991) *Consumer Culture
and Postmodernism*. Sage, London.
- Hägglund, Tor-Björn & Piha, Heikki (1979)
Ruumiinkuvan sisätila. *Psychiatria Fennican
julkaisuja* 37, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta (1983) Suomalaisen naisasialiik-
keen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elä-
mäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-
aatteellisen murroksen heijastajana. *WSOY*,
Helsinki.
- Jallinoja, Riitta (1991) *Moderni elämä. Ajankuva
ja käytäntö*. Suomen kirjallisuuden seura, Hel-
sinki.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku*. Gau-
deamus, Helsinki.
- Julkunen, Raija, Nätti, Jouko & Anttila, Timo
(2004) *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puris-
tuksessa*. Vastapaino, Tampere.
- Kandel, Eric R. (1999) *Biology and the Future of
Psychoanalysis: A New intellectual Framework
for Psychiatry Revisited*. *American Journal of
Psychiatry* 156:4, 505–524.
- Karvonen, Erkki (1999) Perspektiivinen realis-
mi – parempi perustus kansalaisjournalismille?
Tiedotustutkimus 22:2, 44–59.
- Lasch, Christopher (1985) *The Minimal Self. Psy-
chic Survival in Troubled Times*. Norton & co,
New York.
- Malmberg, Raili (1991) Naisten ja kotien lehdet
aikansa kuvastimina. Teoksessa Tommila, Päiviö
(toim.) *Suomen lehdistön historia 8. Aikakaus-
lehdet: yleisaikakauslehdet. Aikakauslehtien
liitto*, Helsinki.
- Mediatiedot (2011) *Anna-lehden mediatiedot*.
<http://mediatiedot.kuvalehdet.fi/lehdet/naistenlehdet/anna/anna.aspx> (Luettu 13.6.2011).
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) Miten meitä
hallitaan. Vastapaino, Tampere.
- Niemelä, Kyösti (2010) *Ärtyvyyden määrää. Yli-
opisto-lehti* 2, 18–21.
- Perelman, Chaim (1996) *Retoriikan valtakunta*.
Vastapaino, Tampere.
- Railo, Erkki (2011) *Henkilökohtainen on poliit-
tista. Neuvottelu politiikan sukupuolituneesta
työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen
henkilökuvissa vuosina 1975–2005*. *Annales
Universitatis Turkuensis C* 310. Turun yliopis-
to, Turku.
- Reenkola, Elina (2008) *Naiseus ja viha. Aggressio
voimavaraksi*. Minerva, Jyväskylä.
- Robins, Kevin (1996) *Into the Image. Culture and
Politics in the Field of Vision*. Routledge, Lon-
don & New York.
- Rose, Nikolas (2001) *Elämän itsensä politiikka*.
Tiede & Edistys 26:2, 81–101.
- Ruoho, Iris & Saarenmaa, Laura (2011) *Edun-
valvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet
journalismina ja julkisuutena*. Tampereen yli-
opisto, Tampere.
- Räty, Panu (1998) *Henkilökuva ajan kuvana*.
Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.)
Journalismia, journalismia! WSOY, Helsinki.
- Sakki, Pekka (2006) *Vapauden tavoittelusta post-
modernismissä – Modernin kulttuurin murros
ja sen merkitys yksilön viettitaloudessa*. Teok-
sessa Roos, Esa, Enckell, Henrik & Kumento
Antti (toim.) *Myytit, vietit ja minuus. Psyko-
analyttisiä tutkielmia*. Yliopistopaino, Helsin-
ki, 225–268.
- Saraneva, Kristina (2006) *D.W. Winnicott ihmise-
nä ja teoreettikkona*. Teoksessa Mälkönen, Kris-
tiina, Sammallahti, Pirkko, Saraneva, Kristina
& Sitolahti, Terttu (toim.) *Psykonalyysin isät ja
äidit. Teoreettisia näkökulmia. Therapie-säätiö*,
Helsinki, 167–203.
- Siivonen, Jonita (2007) *Personspoträttet som tid-
ningsgenre. En närslästudie med focus på inne-
hållsliga teman, berättarkonventioner och kön*.
*Svenska social och kommunalhögskolan vid
Helsingfors universitet skrifter* 25. Helsingfors
Universitet, Helsingfors.
- Siltala, Juha (1999) *Sosiologinen ja psykologinen
minä: minuus vuorovaikutuksen historiana ja
tunnedyndamisena kokonaisuutena*. Teoksessa
Näre, Sari (toim.) *Tunteiden Sosiologiaa*. Gau-
deamus, Helsinki, 371–465.
- Torsti, Marita (1996) *Äitiys*. Teoksessa Roos, Esa,
Manninen, Vesa & Välimäki, Jukka (toim.)
*Kohti piilotajuntaa. Psykoanalyttisiä tutkiel-
mia*. Yliopistopaino, Helsinki.

- Töyry, Maija (2005) Varhaiset naistenlehden ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta. Viestinnän julkaisuja 10. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Töyry, Maija (2009) Lukijälähtöisyys aikakauslehtijournalismissa. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) Journalismi murroksessa. Gaudeamus, Helsinki, 129–149.
- Välimäki, Jukka (2006) Yksilön voima ja sukupuolien vuorovaikutus. Teoksessa Roos, Esa, Enckell, Henrik & Kumento, Antti (toim.) Myytit, vietit ja minuus. Psykoanalyttisia tutkielmia. Yliopistopaino, Helsinki, 189–224.
- Winnicott, Donald (1997) *Playing and Reality*. Tavistock/Routledge, London.